

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

В. В. Молдован, А. В. Молдован

СУДОУСТРІЙ

Україна, Велика Британія,
Російська Федерація, США, ФРН, Франція.
Судові органи ООН

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Рекомендовано

*Міністерством освіти і наук, молоді та спорту України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*

Київ
«Центр учбової літератури»
2012

УДК 347.97(477)(075.8)

ББК 67.71(4Укр)я73

М 75

Гриф надано

Міністерством освіти і наук, молоді та спорту України

(Лист №14/18-Г-14.1 від 10.10.2009 р.)

Рецензенти:

Притика Ю. Д. – доктор юридичних наук, професор;

Котюк І. І. – доктор юридичних наук, професор;

Чулінда Л. І. – кандидат юридичних наук, доцент.

М 75 **Молдован В. В.** Судоустрій. Україна, Велика Британія, Російська Федерація, США, ФРН, Франція. Судові органи ООН. [текст]: Навч. посіб./ В. В. Молдован, А. В. Молдован – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 364 с.

ISBN 978-617-673-155-9

Перша частина посібника містить програму курсу, ігрові заняття, рекомендовану літературу. У другій висвітлюються питання загальної та особливої частин курсу судоустрою.

Розрахований на студентів, аспірантів юридичних вузів та факультетів, викладачів і практичних працівників, які мають бажання вдосконалити свої знання.

УДК 347.97(477)(075.8)

ББК 67.71(4Укр)я73

ISBN 978-617-673-155-9

© Молдован В. В., Мельник А. В., 2012.

© «Видавництво «Центр учбової літератури», 2012.

ЗМІСТ

Переднє слово	9
Список скорочень	11

ЧАСТИНА ПЕРША

1. Програма курсу «Судоустрій»	12
2. Ігрові заняття	17
2.1. Гра «Суд присяжних»	17
2.2. Гра «Щит і меч»	43
2.3. Гра «МАГ» (малі активні групи)	45
3. Рекомендована література	46

ЧАСТИНА ДРУГА

Опорні колекти з основних тем курсу «Судоустрій»

Тема 1. Предмет і основні поняття курсу «Судоустрій»	47
1. Предмет, завдання і система сСудоустрою України	47
2. Судова система України та функції суду	57
3. Поняття про суд першої, апеляційної, касаційної інстанцій	59
4. Перегляд справ за нововиявленими обставинами	62
5. Зв'язок «Судоустрою України» з іншими навчальними курсами	64
6. Правові джерела курсу	66
7. Періодичні юридичні видання в Україні	68
Тема 2. Начерк історії судоустрою України	70
1. Судоустрій Київської Русі	70
2. Судоустрій за Литовськими статутами XVI ст	71
3. Система козацьких судів	72
4. Судова система наприкінці XIX ст	73
5. Судова система Української Народної Республіки	74
6. Судова система Гетьманщини	75
7. Суди Української РСР (1922, 1924, 1938 рр)	76
8. Суди незалежної України (1991-2010)	78
9. Судова система за Законом України «Про судоустрій і статус суддів»	81

Тема 3. Конституційні принципи правосуддя	83
1. Поняття та значення принципів правосуддя	83
2. Здійснення правосуддя виключно судами	84
3. Участь народу в здійсненні правосуддя	85
4. Незалежність і недоторканність суддів і підкорення їх лише закону	86
5. Одноособовий і колегіальний розгляд справ	87
6. Законність	90
7. Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом.	92
8. Забезпечення доведеності вини	93
9. Змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.	94
10. Підтримання державного обвинувачення в суді прокурором	95
11. Забезпечення обвинуваченому права на захист.	96
12. Гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами	97
13. Забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду	99
14. Обов'язковість рішень суду	101
15. Презумпція невинуватості	102
16. Виборність і призначуваність суддів.	103
17. Державна мова судочинства.	104
18. Повага до гідності особи, невтручання в її особисте і сімейне життя	106
19. Право на свободу та особисту недоторканність	107
20. Недоторканність житла.	108
21. Таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.	109
Тема 4. Статус суддів	111
1. Загальні положення статусу судді	111
2. Призначення на посаду судді вперше	115
3. Обрання на посаду судді безстроково.	121
4. Забезпечення належного кваліфікаційного рівня судді	125
5. Дисциплінарна відповідальність судді	127
6. Забезпечення судді.	132
7. Статус судді у відставці	133
Тема 5. Народні засідателі та присяжні	135
1. Статус, список та вимоги до народних засідателів	135
2. Підстави і порядок увільнення від виконання обов'язків народного засідателя.	136

3. Залучення народних засідателів до виконання обов'язків у суді та гарантії їх прав	137
4. Присяжні	139
Тема 6. Органи суддівського самоврядування	143
1. Засади, завдання та організаційні форми суддівського само- врядування	143
2. Збори суддів	145
3. Конференції суддів. Порядок скликання, проведення, пов- новаження	148
4. Ради суддів	150
5. Вищі органи суддівського самоврядування. З'їзд суддів України. Рада суддів України	151
Тема 7. Організаційне забезпечення діяльності судів	155
1. Особливості забезпечення функціонування судової влади	155
2. Система забезпечення функціонування судової влади	156
3. Засади фінансування судів	157
4. Порядок фінансування судів	159
5. Матеріальне, побутове забезпечення та соціальний захист працівників судової системи	160
Тема 8. Державна судова адміністрація України	161
1. Статус Державної судової адміністрації України	161
2. Повноваження Державної судової адміністрації України	165
3. Права та обов'язки Голови Державної судової адміністрації України	166
4. Територіальні управління Державної судової адміністрації України	168
5. Служба судових розпорядників	168
6. Забезпечення охорони та підтримання громадського поряд- ку в судах	170
Тема 9. Державний захист працівників суду і правоохо- ронних органів. Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві	172
1. Основні поняття	172
2. Спеціальні заходи забезпечення безпеки	174
3. Органи, які забезпечують безпеку	178
4. Відповідальність за невиконання обов'язків із захисту пра- цівників суду і правоохоронних органів	181
5. Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінально- му судочинстві	183

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Тема 10. Місцеві суди	187
1. Види і склад місцевих судів	187
2. Повноваження місцевого суду	190
3. Права та обов'язки суддів, голови місцевого суду	191
4. Апарат місцевого суду	194
Тема 11. Апеляційні суди	196
1. Види, склад і структура апеляційного суду	196
2. Повноваження апеляційного суду	199
3. Повноваження судді, голови та заступників голови апеляційного суду	199
Тема 12. Господарські суди України	202
1. Завдання і принципи діяльності господарських судів	202
2. Організація господарських судів	203
3. Повноваження місцевих господарських судів	206
4. Повноваження апеляційних господарських судів	207
5. Статус судді господарського суду	208
Тема 13. Вищі спеціалізовані суди	209
1. Види, склад і структура вищих спеціалізованих судів	209
2. Повноваження вищого спеціалізованого суду	213
3. Повноваження судді, голови та заступників голови вищого спеціалізованого суду	214
4. Пленум вищого спеціалізованого суду	216
5. Науково-консультативна рада вищого спеціалізованого суду	218
Тема 14. Верховний Суд України	219
1. Верховний Суд України – найвищий судовий орган	219
2. Склад та структура Верховного Суду України	220
3. Пленум Верховного Суду України	220
4. Повноваження суддів, голови та заступника голови Верховного Суду України	222
5. Апарат. Науково-консультативна рада Верховного Суду України	226
Тема 15. Конституційний Суд України	229
1. Завдання, принципи діяльності, склад та вимоги до суддів Конституційного Суду України	229

2. Повноваження Конституційного Суду України	231
3. Звернення до Конституційного Суду України	234
4. Провадження в справах Конституційного Суду України	237
5. Рішення і висновки Конституційного Суду України	239
6. Гарантії діяльності суддів Конституційного Суду України	243
Тема 16. Міжнародні комерційні арбітражі	244
1. Основні поняття	244
2. Міжнародний комерційний арбітражний суд	246
3. Морська арбітражна комісія	247
4. Склад і компетенція третейського суду	249
5. Арбітражне провадження	250
6. Оспорювання, визнання та виконання арбітражних рішень	252
Тема 17. Кадрове забезпечення судової влади в зарубіжних країнах	255
1. Кандидатські вимоги та порядок добору кандидатів на посаду судді в Англії	255
2. Кандидатські вимоги та порядок добору кандидатів на посаду судді у США	257
3. Кандидатські вимоги та порядок добору кандидатів на посаду судді у ФРН	262
4. Кандидатські вимоги та порядок добору кандидатів на посаду судді у Франції	264
5. Припинення суддівських повноважень в Англії	267
6. Припинення суддівських повноважень у США	268
7. Припинення суддівських повноважень у ФРН	271
8. Припинення суддівських повноважень у Франції	272
Тема 18. Міжнародні судові органи	273
1. Міжнародні трибунали	273
2. Міжнародні воєнні трибунали	273
3. Міжнародний трибунал з морського права	278
4. Міжнародний суд ООН	278
5. Міжнародний кримінальний суд	281
6. Міжнародний комерційний арбітраж	283
7. Міжнародний арбітражний суд	284
8. Міжнародний морський і річковий арбітражний суд	285
Тема 19. Судові органи зарубіжних країн	286
1. Судоустрій Великої Британії	286
2. Судоустрій Російської Федерації	292

3. Судоустрій Сполучених Штатів Америки	298
4. Судоустрій Федеративної Республіки Німеччини.	307
5. Судоустрій Франції	315
ДОДАТКИ	323
1. Закон України «Про доступ до судових рішень»	323
2. Кодекс професійної етики судді	327
3. Положення про Раду суддів України.	329
4. Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді України	333
5. Порядок ведення Єдиного державного реєстру судових рішень	335
6. Правила поведінки працівника суду	340
7. Положення про автоматизовану систему документообігу в адміністративних судах	346
8. Порядок оприлюднення інформації на головній сторінці Веб-порталу «Судова влада України»	360

Велика ціль правосуддя полягає в зміні ідеї насилля ідеєю права, у встановленні правової перепони між урядом і силою, яку він застосовує.

Алексис де Токвіль
«Демократія в Америці»

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Відповідно до освітньо-професійної програми вищої освіти 6.0601 – «Право», курс «Судові та правоохоронні органи» належить до циклу фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін. Правосуддя – це державна діяльність, яку проводить суд шляхом розгляду і вирішення у судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі кримінальних, цивільних, господарських, адміністративних справ. Зрозуміло, що питома вага викладання українського судоустрою є дещо більшою порівняно з судоустроєм інших країн, бо навчальний посібник розраховано на студентів, які навчаються в Україні.

Суд – це важлива ланка системи будь-якої держави, мета, завдання та функції якої – забезпечення законності й правопорядку в усіх сферах життєдіяльності країни. Це необхідна умова ефективного функціонування всіх суспільних і державних структур, причому їх значення нині надзвичайно важливе. Особливу роль суди відіграють у сфері забезпечення прав і свобод громадян, дають можливість кожній заінтересованій особі реалізувати право на звернення за захистом і на судовий захист, вони забезпечують захист і відновлення порушених прав фізичних та юридичних осіб.

Судова система – найяскравіший виразник правової держави. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в державі найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та її гарантії визначають зміст і спрямованість держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення таких прав і свобод є її головним обов'язком. Інтереси суспільства, права і свободи людини можуть бути захищені лише справді незалежним судом, який діє на засадах законності, змагальності сторін, забезпеченні обвинуваченому права на захист, забезпеченні апеляційного та касаційного оскаржень рішень суду тощо. Все це визначає необхідність глибокого опанування такої навчальної дисципліни, як «Судоустрій».

Після вивчення курсу студенти мають знати систему, принципи організації та діяльності, структуру, функції суду, джерела навчальної дисципліни, насамперед Конституцію України, Закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Конституційний Суд», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про міжнародний комерційний арбітраж», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Уміти чітко визначити поняття та завдання суду, бачити перспективи розвитку правосуддя, вирішувати практичні завдання щодо діяльності суду, складати процесуальні документи, що повністю відповідали б вимогам закону.

У навчальному посібнику у вигляді опорних конспектів висвітлюються питання загальної частини: предмет і основні поняття курсу; начерк історії судоустрою України; принципи правосуддя; статус суддів; органи суддівського самоврядування; забезпечення функціонування суддівського самоврядування; забезпечення функціонування судів; державний захист працівників суду; забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. В особливій частині: місцеві, апеляційні, господарські суди, вищі спеціалізовані суди, Верховний Суд України, міжнародні комерційні арбітражі, Конституційний Суд України, міжнародні суди та суди зарубіжних країн (Великої Британії, Російської Федерації, Сполучених Штатів Америки, Федеративної Республіки Німеччини та Франції).

Вчені-педагоги вже давно знають, що наші відчуття сприяють процесу вивчення: так, зір на 75 відсотків, слух – 13, дотик – 6, запах – 3, смак – 3 відсотки.

Було встановлено, що чим більше відчуттів використовується в навчальному процесі, тим більш ефективнішим буде навчання. Читайте, грайте, дотикайтесь руками, очима до «Судоустрою» – і результат не забариться.

На жаль, друкарські можливості не дозволяють скласти опорні конспекти в кольорі. Не сприйміть це за дитяче завдання – розмалюйте самі (тільки свою, а не бібліотечну книгу). Кольоровий код – один із найефективніших засобів організації запам'ятовування.